

Вплив міжнародних політичних криз на економічну інтеграцію регіонів

Кабанова Олена Олександрівна¹, Шароян Фато Асойович², Бойчук Алла Петрівна³

Опубліковано	Секція	УДК
17.05.2025	Соціальні та поведінкові науки	338.24:321.01

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15458894>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Метою статті є здійснення порівняльного аналізу впливу міжнародних політичних криз на економічну інтеграцію регіонів світу, зокрема в Європі, Африці, Латинській Америці та на Близькому Сході. У фокусі дослідження – типологізація криз за масштабом, інтенсивністю та наслідками, з'ясування їхнього впливу на інтеграційні процеси, а також виявлення основних чинників, що визначають інституційну стійкість або вразливість регіональних інтеграційних об'єднань в умовах посилюваної геополітичної нестабільності. Методологічну основу становлять міжрегіональне компаративне порівняння, типологізація кризових явищ, а також структурно-функціональний аналіз інституційної архітектури інтеграційних структур. Окремий акцент зроблено на кейс-аналізі інтеграційної динаміки України в умовах повномасштабного вторгнення, що дозволило оцінити потенціал адаптації до системної загрози. Установлено, що ефективність реагування інтеграційних структур на кризові виклики значно залежить від рівня розвитку наднаціональних інституцій, процедурної легітимності, гнучкості механізмів прийняття рішень, наявності інструментів солідарності та рівня політичної довіри між учасниками. Європейський Союз продемонстрував високу інституційну адаптивність, тоді як Африканський Союз, інтеграційні формати Латинської Америки та Ліга арабських держав характеризуються фрагментарністю та ситуативністю у відповідях на кризові виклики. У межах дослідження виокремлено чотири типи політичних криз, зокрема інституційні, військово-політичні, популістські та транснаціональні дестабілізаційні фактори, кожен з яких формує різні траєкторії впливу на інтеграційні процеси. Доведено, що кризова стійкість регіональних інтеграцій залежить не лише від архітектури інституцій, а й від політичної волі, стратегічного бачення та здатності до гнучкої взаємодії. Український кейс демонструє як приклад прискореної інтеграції під тиском кризи, так і потребу в посиленні внутрішньої інституційної спроможності, зокрема на рівні субнаціонального управління.

Ключові слова: стійкість інституцій, політична фрагментація, популістський тиск, наднаціональні механізми, транснаціональні дестабілізаційні фактори, кризове

¹ кандидат економічних наук, доцент кафедри логістичного менеджменту, Філія Класичного приватного університету в м. Кременчук, desigura15@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-9206-3995>

² PhD, асистент кафедри маркетингу і бізнес-адміністрування, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, fato.sharoyan@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-4795-5799>

³ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, alla.boichuk@pnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-6340-1894>

врядування, адаптаційні стратегії, регіональна взаємодія, інтеграційна архітектура, міждержавна солідарність.

The Impact of International Political Crises on the Economic Integration of Regions

Annotation. The purpose of the article is to conduct a comparative analysis of the impact of international political crises on the economic integration of regions of the world, in particular in Europe, Africa, Latin America and the Middle East. The study focuses on the typology of crises by scale, intensity and consequences, as well as on their impact on integration processes, and on identifying the main factors that determine the institutional stability or vulnerability of regional integration associations in the context of growing geopolitical instability. The methodological basis is based on interregional comparative comparison, typology of crisis phenomena, and structural and functional analysis of the institutional architecture of integration structures. A special emphasis is placed on the case analysis of Ukraine's integration dynamics in the context of a full-scale invasion, which allowed to assess the potential for adaptation to a systemic threat. It is established that the effectiveness of the response of integration structures to crisis challenges depends largely on the level of development of supranational institutions, procedural legitimacy, flexibility of decision-making mechanisms, availability of solidarity instruments and the level of political trust between participants. The European Union has demonstrated high institutional adaptability, while the African Union, Latin American integration formats, and the Arab League are characterized by fragmentation and ad hoc responses to crisis challenges. The study distinguishes four types of political crises, including institutional, military-political, populist and transnational destabilizing factors, each of which forms different trajectories of influence on integration processes. It is proved that the crisis resilience of regional integrations depends not only on the architecture of institutions, but also on political will, strategic vision and the ability to interact flexibly. The Ukrainian case demonstrates both an example of accelerated integration under the pressure of the crisis and the need to strengthen domestic institutional capacity, in particular at the level of subnational governance.

Keywords: institutional resilience, political fragmentation, populist pressure, supranational mechanisms, transnational destabilizing factors, crisis management, adaptation strategies, regional cooperation, integration architecture, interstate solidarity.

Вступ

У сучасному глобалізованому світі регіональна економічна інтеграція є важливим інструментом зміцнення економічної стійкості, розвитку внутрішніх ринків і просування спільних стратегічних інтересів держав. Водночас посилення міжнародної турбулентності, ескалація політичних конфліктів, зростання геополітичної конкуренції та послаблення демократії створюють нові ризики для стабільності та ефективності інтеграційних об'єднань. У цьому контексті актуалізується потреба дослідження впливу міжнародних політичних криз на регіональну економічну інтеграцію, яка в умовах нестабільності є як інструментом консолідації, так і потенційною зоною напруженості. Зростання кількості внутрішніх (зміна політичних режимів, поширення популізму, втрата легітимності урядів) та зовнішніх (військові конфлікти, акти збройної агресії, запровадження санкційних режимів, пандемії) політичних криз зумовлює потребу в переосмисленні спроможності регіональних інтеграційних об'єднань до інституційної

адаптації, забезпечення солідарності та оперативного реагування. Такі кризи безпосередньо впливають на рівень інтегрованості ринків, інституційне оформлення інтеграційних структур, а також політичну волю держав до збереження єдності.

Упродовж останніх років дослідники все частіше аналізують політичні кризи як чинники, що не лише гальмують, але й трансформують економічну інтеграцію. Особливої актуальності це питання набуло в контексті глобальної турбулентності, спричиненої пандемією COVID-19, воєнними діями в Україні, геоекономічною фрагментацією та зростанням політичного популізму. Серед фундаментальних досліджень європейського контексту варто виокремити працю Ф. Феррара (F. Ferrara) та Г. Крізі (H. Kriesi), які продемонстрували, що в умовах кризи ЄС не розпадається, а набуває нових форм координації завдяки стабілізаційним механізмам і реформам міжурядової взаємодії [1]. Подібний акцент на мобілізаційному потенціалі кризи робить Т. Берзель (T. Börzel), розглядаючи війну в Україні як каталізатор посилення європейської оборонної політики [2]. Водночас Д. Вайнер (D. Wajner) систематизує підходи популістських урядів до регіоналізму й виокремлює чотири типи стратегій впливу на регіональну інтеграцію [3]. У межах сучасних теоретичних підходів до аналізу європейської інтеграції Л. Гуге (L. Hooghe) та Г. Маркс (G. Marks) підкреслюють, що в умовах криз особливого значення набувають такі чинники, як культурна ідентичність та відчуття спільності, які визначають стійкість інтеграційних проєктів [4]. У регіональному вимірі, зокрема на прикладі Африки, дослідники Е. Мамба (E. Mamba), К. Воніра (K. Wonyra) та К. Евло (K. Evlo) довели, що політична нестабільність має пряму кореляцію зі зменшенням обсягів внутрішньорегіональної торгівлі, особливо в періоди державних переворотів [5]. Науковці Й. Гафтель (Y. Haftel) та Б. Надель (B. Nadel) показують, що економічні кризи можуть посилювати стійкість міжнародних організацій, зокрема у валютній сфері та в межах регіональних об'єднань [6]. У Латинській Америці, як зазначає Д. Нольте (D. Nolte), наявні регіональні інституції виявилися неспроможними сформулювати узгоджену відповідь на політичні кризи у Венесуелі, Болівії та інших країнах [7]. У колективній монографії «Finance, growth and democracy: Connections and challenges in Europe and Latin America in the era of permacrisis» проаналізовано, як феномен «пермакризи» впливає на фінансову стабільність, інтеграційні процеси та демократію в Європі й Латинській Америці, зокрема акцентовано на обмеженій ефективності регіоналізму в Латинській Америці в умовах політичної поляризації та інституційної слабкості.

Науковці М. Дебре (M. Debre) та Г. Дейкстра (H. Dijkstra) доводять, що саме розвинена бюрократична структура забезпечує здатність міжнародної організації витримувати зовнішній тиск, тоді як гнучкість договорів та зовнішні фактори не мають вирішального впливу [9]. В азієцькому контексті М. Хан (M. Khan), використовуючи TVP-VAR-модель, демонструє залежність фінансової стабільності від геополітичних загроз [10]. Учені Н. Вуонг (N. Vuong) і Я. Сузукі (Y. Suzuki) доводять, що політичні збурення обмежують інклюзію в економічних інтеграційних процесах [11]. Детально адаптивну політику регіональної угоди RCEP аналізують С. Тангавелу й співавтори (S. Thangavelu et al.) [12] та В. Чжан (W. Zhang) із колегами [13]. Опублікована аналітика Азійського глобального інституту підкреслює роль цифрових рішень у відновленні регіональної торгівлі [14].

У макроекономічному контексті К. Ітакура (K. Itakura) обґрунтовує, що регіональна торговельна угода RCEP здатна компенсувати негативні наслідки політичної нестабільності за умови активізації взаємної торгівлі між країнами-учасницями [15]. У звіті ЮНКТАД також підкреслюється зменшення залежності від зовнішніх постачань у післяпандемічний період [16]. Водночас, відповідно до аналітичного звіту Asian Development Bank за 2025 рік, важливу роль у збереженні економічної стійкості відіграє стратегічне цифрове співробітництво в умовах нових кризових викликів [17].

Попри наявність значної кількості досліджень, присвячених окремим випадкам реагування регіональних об'єднань на політичні кризи, у науковій літературі досі відсутнє комплексне міжрегіональне порівняння стратегій кризового врядування. Залишається недостатньо вивченим питання щодо того, як інтеграційні структури в різних частинах світу, зокрема в Європейському Союзі, Африканському Союзі, інтеграційних ініціативах Латинської Америки та Близького Сходу, адаптують свої механізми реагування з урахуванням глибини інституціоналізації, політичної культури та типів загроз. Недостатньо розроблено типологізацію політичних криз за характером (військові, популістські, фінансові, санкційні) та глибиною впливу на інтеграційні процеси. Крім того, малодослідженими є чинники, що визначають інституційну стійкість або вразливість регіональних об'єднань до зовнішньополітичного тиску.

З огляду на це, метою статті є здійснення порівняльного аналізу впливу міжнародних політичних криз на регіональну економічну інтеграцію в різних частинах світу з метою виявлення основних закономірностей та чинників інституційної стійкості інтеграційних об'єднань.

Для досягнення мети сформульовано такі завдання:

- 1) порівняти міжрегіональні стратегії реагування на політичні кризи в інтеграційних об'єднаннях Європи, Африки, Латинської Америки та Близького Сходу;
- 2) узагальнити типологічні характеристики політичних криз та встановити основні моделі їхнього впливу на інтеграційні процеси;
- 3) інституційні чинники, що зумовлюють стійкість або підвищують вразливість регіональних інтеграційних об'єднань у кризових умовах, з акцентом на український контекст.

Матеріали та методи

Для забезпечення аналітичної репрезентативності та виявлення типових і контрастних моделей взаємозв'язку між політичними кризами й економічною інтеграцією було обрано чотири регіони – Європу, Африку, Латинську Америку та Близький Схід. Метод міжрегіонального компаративного порівняння дозволив дослідити, як інтеграційні об'єднання з різними інституційними структурами, рівнем розвитку та історичним досвідом реагують на кризи. Порівняння здійснювалося за критеріями інституційної стійкості, глибини економічної інтеграції, політичної згуртованості та антикризових механізмів.

Політичні кризи були типологізовані за масштабом (локальні, регіональні, глобальні), інтенсивністю (раптові, накопичувальні) та наслідками (деструктивні, трансформаційні, адаптаційні), що дозволило побудувати порівняльну модель їхнього впливу на інтеграцію.

Інституційні особливості аналізувалися на основі структурно-функціонального підходу з акцентом на наднаціональні органи, централізацію управління, механізми солідарності й спільного реагування. Це дало змогу оцінити гнучкість інституційної структури та пояснити стабільність або вразливість об'єднань.

Результати

У цьому дослідженні економічна інтеграція регіонів розглядається як цілеспрямований процес поступового зближення національних економік через усунення перешкод у торгівлі, створення спільних ринків, координацію політик, формування наднаціональних інституцій і розвиток механізмів солідарності. При цьому інтеграція не обмежується економічною взаємодією, а охоплює також інституційний і

політичний виміри, зокрема створення платформ спільного реагування на виклики, узгодження регіональних стратегій та управління спільними ресурсами [1; 2].

Методом міжрегіонального компаративного аналізу було визначено, що політичні кризи по-різному впливають на цей процес, залежно від інституційної сили інтеграційного об'єднання, наявності процедур швидкого реагування, ступеня взаємної довіри між державами та рівня централізації прийняття рішень. Ефективність інтеграційних структур у кризових ситуаціях значно залежить не лише від типу кризи, а й від глибини інституційного вкорінення, рівня взаємної довіри між учасниками об'єднання, а також наявності формалізованих механізмів колективного реагування. Найвищу здатність до стратегічного реагування демонструє Європейський Союз, у якому політичні кризи стали каталізатором подальшої інтеграції. Фінансова криза 2008 року, міграційна криза 2015 року, пандемія COVID-19 і воєнні дії в Україні сприяли поглибленню співпраці у фінансовій, міграційній, безпековій і зовнішньополітичній сферах. Реакція ЄС здебільшого полягала у створенні наднаціональних антикризових механізмів, таких як фонд NextGenerationEU, механізм цивільного захисту, посилення мандату Європейської служби зовнішніх дій тощо. Стратегія реагування ґрунтується на принципах субсидіарності, солідарності та процедурної легітимності, що дозволяє не лише стабілізувати ситуацію, але й зміцнити інтеграційні зв'язки у відповідь на загрози.

В Африці ж спостерігається глибока фрагментація стратегій реагування на політичні кризи. Африканський Союз та субрегіональні організації (ECOWAS, IGAD, SADC) переважно обмежуються декларативними заявами або символічними санкціями. Низький рівень правозастосування, відсутність ефективного моніторингу й регулярні зміни політичного керівництва в державах-членах унеможливають реалізацію координаційних заходів. Політичні кризи (військові перевороти, етнічні конфлікти, розпад інституцій) здебільшого призводять до тимчасової ізоляції окремих держав, без подальших заходів із реінтеграції або побудови довіри. Найчастіше кризи призводять не до поглиблення, а до уповільнення або замороження інтеграційних ініціатив.

У Латинській Америці реалізується амбівалентна модель реагування. Попри значну кількість інтеграційних об'єднань (МЕРКОСУР, Андська спільнота, Альянс Тихого океану), спільні дії щодо політичних криз залишаються обмеженими. У відповідь на кризи легітимності у Венесуелі, Болівії та Нікарагуа регіональні організації не змогли виробити узгоджену позицію або застосувати санкційні механізми. Причинами цього є політична поляризація, ідеологічні розбіжності між урядами, а також відсутність єдиного стратегічного бачення розвитку регіону. Натомість деякі елементи технократичної співпраці (у сфері охорони здоров'я, міграції, продовольчої безпеки) продовжують функціонувати завдяки підтримці з боку міжнародних партнерів. Це дозволяє говорити про стратегію «часткової функціональності», за якої базові інституційні структури зберігаються, однак політична координація або відсутня, або зведена до мінімуму.

На Близькому Сході ситуація ще складніша, адже стратегій реагування на політичні кризи практично не існує у формалізованому вигляді. Ліга арабських держав як головна регіональна організація не має повноважень чи інструментів для ефективного управління конфліктами між державами-членами. Її діяльність здебільшого обмежується дипломатичними засобами, зокрема резолюціями, форумами, контактними групами. Замість формальних стратегій спостерігається домінування ситуативних, неформальних альянсів, які утворюються залежно від конфігурації інтересів (наприклад, коаліції на фоні конфлікту в Сирії або Єменської кризи). Регіональні інтеграційні процеси тут фактично замінюються геополітичним балансуванням, у якому кожна держава шукає тимчасову вигоду, не маючи зобов'язань перед спільними структурами.

Таким чином, можна виокремити основні відмінності у стратегіях реагування:

1. ЄС демонструє інституційну модель із довгостроковими механізмами.
2. Африка – модель фрагментації й реактивності.
3. Латинська Америка – модель часткової адаптації.
4. Близький Схід – модель ситуативної кооперації.

За результатами експертного оцінювання, Європейський Союз отримав 8 балів завдяки здатності до консолідації в умовах кризи, упровадженню наднаціональних механізмів підтримки та гнучкому розширенню повноважень європейських інституцій. Африканському Союзу присвоєно 3 бали через фрагментовану реакцію, обмежену ефективність механізмів санкцій і нездатність до стабілізації ситуацій у країнах-учасниках. Інтеграційні об'єднання Латинської Америки оцінено в 5 балів, адже їхні структури зберігають технократичну життєздатність, проте демонструють слабкість у політичній координації та загальній стратегії. Ліга арабських держав (Близький Схід) одержала 2 бали внаслідок відсутності структурованих механізмів колективного реагування та переважання ситуативної дипломатії над інституційною дієздатністю (рис. 1). Варто зауважити, що, лише ті регіони, де спостерігається високий ступінь інституційної узгодженості, політичної довіри та кризової гнучкості, змогли реалізувати ефективні стратегії реагування без втрати легітимності інтеграційних об'єднань.

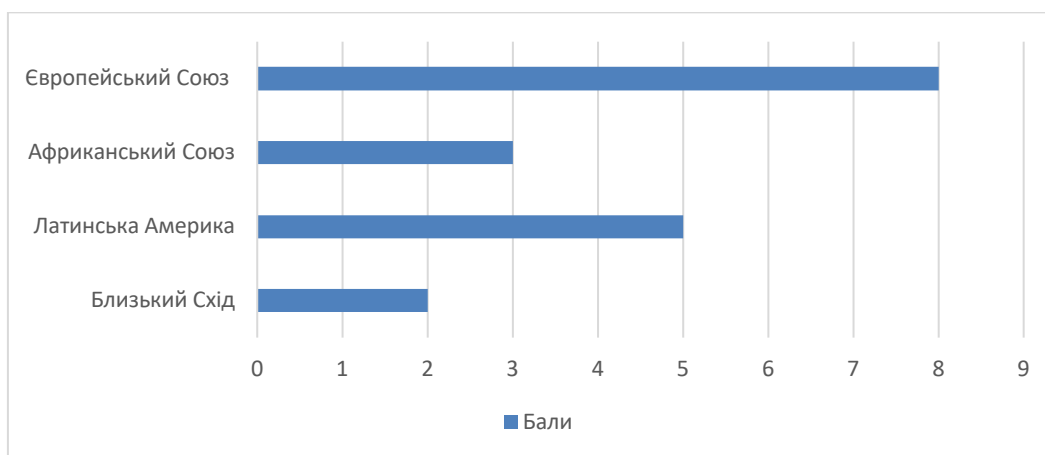

Рис. 1. Результати експертного оцінювання стратегій реагування на політичні кризи в регіонах

Джерело: розроблено авторами на основі [5; 12]

Тип політичної кризи в цьому дослідженні розглядається як аналітична категорія, що відображає джерело, природу та механізм впливу дестабілізаційних подій на функціонування інтеграційних об'єднань. Такий підхід підтримується сучасними дослідженнями, в яких кризи класифікуються не лише за політичним змістом, а й за їхньою здатністю модифікувати інституційну поведінку регіональних структур [1, с. 1352; 2, с. 16; 4, с. 3]. Типологізація криз як інструмент аналітичної інтерпретації дозволяє систематизувати різні прояви нестабільності та виявити закономірності їхнього впливу на економічну інтеграцію.

Як наголошують Л. Гуге (L. Hooghe) та Г. Маркс (G. Marks), ідентифікація типів політичної нестабільності є надзвичайно важливою для пояснення реакції наднаціональних інституцій та життєздатності інтеграційних форматів [4, с. 5]. Крім того, дослідники Й. Гафтель (Y. Haftel) та Б. Надель (B. Nadel) підкреслюють значення диференціації криз за характером тиску на політичну лояльність, інституційне утримання та потенціал виходу з об'єднання [6]. Застосування типологічного підходу в

цьому дослідженні ґрунтується на критеріях масштабу кризи, її інтенсивності, наслідків для членів інтеграційного об'єднання, а також наявності або відсутності інституційного реагування.

Під впливом політичних криз ми розуміємо сукупність негативних або трансформаційних ефектів, що виникають унаслідок кризових подій і впливають на структурні, функціональні та динамічні параметри економічної інтеграції. Ці ефекти можуть проявлятися в порушенні міждержавної торгівлі, зниженні інвестиційної активності, блокуванні логістичних маршрутів, а також у зміні політичної довіри між учасниками інтеграційного об'єднання [3; 5, с. 4]. Залежно від типу, масштабу та тривалості кризи її вплив може мати деструктивний (дезінтеграційний) характер або ж бути каталізатором адаптаційних механізмів, стимулюючи посилення інституційної згуртованості й оновлення інтеграційних стратегій [2, с. 24].

Таким чином, політичні кризи варто розглядати не лише як короткострокові загрози, а і як системні явища, що мають потенціал для довготривалого впливу на архітектуру регіональної співпраці. Їхня здатність дестабілізувати торгівельні зв'язки, знижувати рівень інвестиційної довіри та порушувати логістичну координацію безпосередньо впливає на ефективність функціонування інтеграційних об'єднань. Водночас у низці випадків кризи виконують функцію каталізаторів реформ, стимулюючи створення нових наднаціональних механізмів або оновлення міждержавних домовленостей. Урахування як негативних, так і трансформаційних ефектів дозволяє здійснити комплексне оцінювання ролі криз у динаміці економічної інтеграції.

У Європі, зокрема в межах Європейського Союзу, політичні кризи мали амбівалентний вплив на інтеграційні процеси. З одного боку, фінансова криза 2008 року, міграційна криза 2015-го, пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в Україні призвели до посилення тиску на єдність і зумовили загрозу фрагментації. З іншого – ці ж події спричинили інституційне поглиблення співпраці у сферах фіскальної політики, міграційного менеджменту та енергетичної безпеки. Як відповідь на виклики ЄС запровадив низку антикризових механізмів, зокрема фонд NextGenerationEU, стабілізаційні програми для країн-членів та «зелені логістичні коридори», що дозволило забезпечити безперервність економічного обігу навіть у пікові фази кризи.

В Африці політичні кризи, зокрема військові перевороти, міжетнічні конфлікти та кризи легітимності, чинять переважно деструктивний вплив на економічну інтеграцію. За даними дослідників [5, с. 4], у періоди криз експорт між африканськими країнами скорочується на 15–30%, втрачається довіра до спільних проєктів, а логістичні ланцюги зазнають розривів через блокування кордонів. Африканський Союз і субрегіональні структури не мають ефективних стабілізаційних інструментів, що призводить до фрагментації інтеграційних ініціатив та їхнього «заморожування» в кризові періоди [6, с. 4].

У Латинській Америці політичні кризи, зокрема кризи демократії у Венесуелі, Болівії, Нікарагуа, продемонстрували вразливість регіональних інтеграційних механізмів до ідеологічної поляризації. Як засвідчують результати порівняльного дослідження, політична поляризація та відсутність стабільних інституцій у Латинській Америці зумовили фактичний параліч більшості регіональних організацій, зокрема МЕРКОСУР, що унеможливило формування узгодженої регіональної відповіді на спільні кризи та спричинило втрату довіри між державами-членами [8, с. 45]. Д. Нольте (D. Nolte) підтверджує ці висновки, зазначаючи, що логістичні проєкти, зокрема ініціативи трансрегіональної інфраструктури, були частково згорнуті через втрату політичної підтримки [7, с. 185].

На Близькому Сході політичні кризи здебільшого призводять до розпаду координаційних зусиль. Через відсутність ефективних наднаціональних інституцій Ліга арабських держав здатна лише до декларативного реагування, не маючи повноважень для подолання конфліктів. Унаслідок конфліктів у Сирії, Лівії та Ємені було порушено торгівельні потоки, зруйновано інфраструктурні вузли та «заморожено» інвестиції в спільні проекти. Регіональний транспортний зв'язок було частково втрачено через ізоляцію держав і суперечливу зовнішню політику учасників. У цьому випадку криза не лише не стимулює інтеграцію, а фактично її унеможлиблює.

Отже, інтенсивність і наслідки впливу криз варіюються залежно від рівня інституційної зрілості регіону. Європа демонструє адаптивну модель з елементами кризової трансформації, Африка – модель фрагментації, Латинська Америка – ідеологічно заблоковану інтеграцію, а Близький Схід – хронічну неінтегрованість. Ефективність інтеграції в умовах криз прямо пов'язана з наявністю гнучких, легітимних та інституційно підтриманих механізмів реагування. Політичні кризи виявляються не лише як зовнішні загрози інтеграційній динаміці, але і як своєрідний тест на інституційну зрілість регіональних об'єднань. Досвід Європи, Африки, Латинської Америки та Близького Сходу засвідчив, що ефективність або вразливість інтеграційних структур у кризових умовах безпосередньо залежать від поєднання таких чинників, як характер самої кризи, наявність внутрішньої політичної згуртованості, гнучкість механізмів реагування та глибина інституційного вкорінення.

Порівняльний аналіз дав змогу виокремити спільні риси та класифікувати форми кризового впливу за низкою параметрів. Для систематизації досліджуваних випадків було застосовано типологізацію політичних криз за трьома аналітичними критеріями: масштабом впливу (локальні, регіональні, глобальні), інтенсивністю перебігу (раптові або накопичувальні) та характером наслідків (деструктивні, трансформаційні, адаптаційні).

Ця типологія дозволила розглядати кризи не як ізольовані події, а як системні феномени з різними рівнями впливу на інтеграційні процеси. Наприклад, локальні кризи, як правило, залишаються в межах однієї держави, але можуть створювати ефект «доміно» в субрегіоні. Регіональні кризи охоплюють декілька країн або весь інтеграційний простір, знижуючи ефективність політичної координації та економічної взаємодії. Глобальні кризи натомість змушують регіональні об'єднання переглядати свої архітектурні засади, правила взаємодії та сфери відповідальності. Раптові кризи (наприклад, військові перевороти, збройні конфлікти, напади) викликають негайну реакцію, але часто не залишають часу на узгоджену відповідь. Накопичувальні кризи, пов'язані з довготривалим посиленням напруження або політичної фрагментації, поступово підривають легітимність та інституційну ефективність інтеграційних механізмів. За наслідками кризи можуть мати деструктивний характер (спричиняти руйнування зв'язків і зниження рівня координації), трансформаційний ефект (сприяти перегляду стратегій і запуску нових форматів співпраці), адаптаційний потенціал (посилювати інституційну згуртованість і стабільність механізмів інтеграції).

Використання запропонованої типології політичних криз за масштабом (локальні, регіональні, глобальні), інтенсивністю перебігу (раптові чи накопичувальні) та характером наслідків (деструктивні, трансформаційні, адаптаційні) дозволило побудувати порівняльну модель впливу криз різного типу на регіональні інтеграційні процеси. Такий підхід сприяв виявленню основних закономірностей їхнього розвитку залежно від інституційного контексту. Зокрема, встановлено, що найбільший ризик деструкції виникає у випадках поєднання глобального масштабу, раптового перебігу та відсутності гнучких адаптаційних інструментів в інституційній структурі інтеграційного об'єднання.

У межах міжрегіонального аналізу на прикладі Європи, Африки, Латинської Америки та Близького Сходу було узагальнено типологічні ознаки політичних криз, на підставі чого виокремлено чотири основні їхні типи: інституційні, військово-політичні, популістські та транснаціональні дестабілізаційні чинники (табл. 1). Кожен із типів відрізняється за джерелом походження, механізмами дії, інтенсивністю впливу, масштабом охоплення та рівнем загрози для функціонування інтеграційних об'єднань. При цьому було враховано не лише специфіку проявів криз у кожному з досліджених регіонів, а й особливості інституційної реакції відповідних наднаціональних структур.

Таблиця 1

Типологія політичних криз та моделі їхнього впливу на інтеграційні процеси

Тип політичної кризи	Типові характеристики	Модель впливу на інтеграційні процеси	Регіон/ситуація
Інституційна криза	Делегітимація урядів, розпуск парламентів, конституційні колізії	Тимчасове «замороження» інтеграції або її переспрямування; у разі стабілізації можливе відновлення	Венесуела (вихід із МЕРКОСУР), Болівія (криза після виборів 2019), Малі (перевороты 2020–2021), Чад (скасування Конституції 2021)
Військово-політична криза	Війни, вторгнення, перевороты, терористичні атаки	Фрагментація регіональних зв'язків, ізоляція окремих країн, деструкція інституцій	Сирія (війна, вихід з ЛАД), Ємен (громадянський конфлікт), Нігер і Судан (перевороты 2023)
Популістська хвиля	Зростання антиінтеграційних партій, блокування наднаціональних органів	Уповільнення або зупинка делегування повноважень, зростання національного суверенізму	ЄС (Угорщина, Польща, Італія), Brexit
Транснаціональні дестабілізаційні фактори	Пандемії, міграційні хвилі, енергетичні та фінансові кризи	Поглиблення інтеграції або створення нових механізмів координації (спільні фонди, безпекові платформи)	ЄС (COVID-19, енергетична криза), Африка (харчова криза)

Джерело: сформовано авторами на основі [1–5, 8]

Інституційні кризи, що охоплюють делегітимацію урядів, розпуск парламентів або конституційні колізії, спричиняють збій у політичному циклі держав-учасниць, що, відповідно, призводить до тимчасового «замороження» або перенаправлення інтеграційної динаміки. Найчастіше такі кризи знижують спроможність держав до участі в спільних ініціативах, особливо в тих сферах, які потребують високого рівня політичної узгодженості. Військово-політичні кризи (збройні конфлікти, перевороты,

вторгнення) мають радикальніший вплив. Вони призводять до фрагментації регіональних зв'язків, часткового або повного виходу окремих держав з інтеграційних платформ, а також до руйнування довіри між учасниками. Замість збереження або адаптації інституцій спостерігається їхня фактична деактивація або «замороження». Такі наслідки зафіксовано, зокрема, у низці африканських країн після військових переворотів 2020–2023 років. У разі популістських хвиль, коли до влади приходять політичні сили з виразною антиінтеграційною риторикою, спостерігається уповільнення процесів делегування повноважень наднаціональним структурам, блокування механізмів солідарності, а також посилення риторики суверенізму. Це характерно для деяких європейських країн, де популістські уряди системно перешкоджали реалізації загальноєвропейських рішень у фінансній, міграційній сферах та сфері безпеки. Окрему групу становлять транснаціональні дестабілізаційні фактори – події, такі як пандемії, енергетичні чи фінансові кризи. Їхня особливість полягає у всеохопному впливі, який змушує інтеграційні об'єднання шукати нові механізми координації. Як показує досвід Європейського Союзу, саме транснаціональні дестабілізаційні фактори можуть слугувати каталізатором створення додаткових інституцій, зокрема антикризових фондів або платформ спільного реагування. У регіонах зі слабкими інституціями, таких як Латинська Америка чи Африка, транснаціональні дестабілізаційні чинники часто призводять до ослаблення міждержавної взаємодії та загроз для стабільності. Варто зазначити, що не всі кризи автоматично мають деструктивний ефект. У певних умовах, насамперед за наявності ефективних, адаптивних інституцій, вони можуть бути імпульсом для перегляду формату співпраці, актуалізації солідарності та посилення функціональних зв'язків. Водночас уразливі або політично фрагментовані об'єднання здебільшого демонструють реакцію, що супроводжується дезінтеграційними тенденціями.

Аналіз основних інституційних чинників, які визначають стійкість або вразливість інтеграційних об'єднань під час політичних криз, дозволяє виявити основні елементи, що впливають на ефективність їхнього реагування. Ці чинники охоплюють не лише тип кризи, але й наявність гнучких, легітимних та адаптивних механізмів врядування. До факторів стійкості належать: інституційна глибина (наявність дієвих наднаціональних органів); гнучкі механізми реагування (наприклад, фонд NextGenerationEU); механізми солідарності (фінансова, технічна, безпекова підтримка); процедурна легітимність (довіра до ухвалених рішень); інструменти прогнозування та управління ризиками. Натомість вразливість зростає за наявності таких чинників, як слабкий мандат наднаціональних структур, політична фрагментація та блокування рішень, ідеологічна поляризація чи популістський тиск, відсутність спільної стратегії реагування, дефіцит довіри між учасниками інтеграції.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує український вимір, який демонструє як вразливість, так і потенційну стійкість у межах інтеграційного курсу до Європейського Союзу. Повномасштабна війна, яку розв'язала Росія проти України у 2022 році, стала критичним тестом як для внутрішньої інституційної спроможності України, так і для європейських механізмів підтримки. Попри глибоку політичну й безпекову кризу, Україна продовжує інтеграцію в низці секторів, зокрема в галузях цифрової трансформації, енергетики, митної політики та освіти. Це стало можливим завдяки мобілізаційній функції політичного керівництва, високому рівню підтримки інтеграційного курсу серед громадян, політичній волі ЄС до швидкого ухвалення нових форматів підтримки, зокрема фінансових та оборонних, спрощенню процедур, пов'язаних із доступом до внутрішнього ринку ЄС. Водночас залишаються чинники ризику, до яких належать слабкість окремих інституцій, недостатня кількість кадрового потенціалу в регіонах, високий рівень централізації управлінських рішень, а також обмежена координація на субнаціональному рівні. З огляду на це, україно

посилювати внутрішню інституційну спроможність як один з основних чинників стійкості інтеграційного курсу в умовах тривалих криз.

Висновки

У межах проведеного дослідження було здійснено порівняльний аналіз впливу міжнародних політичних криз на економічну інтеграцію регіонів світу з акцентом на Європу, Африку, Латинську Америку та Близький Схід. Отримані результати дозволили встановити, що політичні кризи не мають однозначно деструктивного ефекту для інтеграційних процесів: у контекстах із розвиненою інституційною структурою кризи можуть виступати каталізатором адаптації, консолідації та поглиблення співпраці. Натомість у випадку слабких інтеграційних об'єднань із різним рівнем інституціоналізації спостерігається зворотна тенденція, зокрема фрагментація, блокування механізмів координації та згорання інтеграційної динаміки.

Узагальнення типологічних характеристик політичних криз дозволило виокремити чотири основні категорії (інституційні, військово-політичні, популістські та транснаціональні дестабілізаційні фактори), кожна з яких по-різному впливає на архітектуру інтеграційних зв'язків і рівень міждержавної взаємодії. Встановлено, що глибина і якість інституційної відповіді суттєво залежать від наявності легітимних, гнучких та ресурсно забезпечених наднаціональних структур, спроможних оперативно реагувати на загрози.

Виявлено комплекс інституційних чинників, що зумовлюють стійкість інтеграційних об'єднань до політичних викликів. До них належать інституційна глибина, процедурна адаптивність, фінансові механізми солідарності, наявність стратегічного бачення та високий рівень взаємної довіри між учасниками. З іншого боку, вразливість об'єднань формують слабкий мандат наднаціональних інституцій, політична фрагментація, ідеологічні розбіжності та відсутність єдиної стратегії на випадок кризових ситуацій.

Український досвід інтеграції до Європейського Союзу в умовах повномасштабної війни одночасно демонструє високий адаптаційний потенціал, зумовлений зовнішньою підтримкою та політичною рішучістю, і виявляє наявність внутрішніх структурних ускладнень, зокрема нерівномірну інституційну спроможність на різних рівнях управління. Це актуалізує потребу в зміцненні національної моделі інтеграційного врядування, орієнтованої на довготривалу стабільність і ефективне функціонування в умовах тривалих криз.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні емпіричного аналізу окремих інтеграційних кейсів, вивченні ролі неурядових акторів у формуванні антикризової політики, а також у розробленні типології інституційної адаптації в умовах транснаціональних викликів.

Список використаних джерел

1. Ferrara F. M., Kriesi H. Crisis pressures and European integration. *Journal of European Public Policy*. 2022. Vol. 29. № 9. P. 1351–1373. DOI: <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1966079>
2. Börzel T. A. European integration and the war in Ukraine: Just another crisis? *Journal of Common Market Studies*. 2023. Vol. 61. № S1. P. 14–30. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13550>
3. Wajner D. F. Populism in power and regional (dis-)integration: Charting paths of populist regionalism in Europe and Latin America. *Journal of European Integration*. 2025. Vol. 47. № 2. P. 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2465374>

4. Hooghe L., Marks G. Postfunctionalist theory and European disintegration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. *B.J.Pol.S.* 2008. Vol. 39. P. 1–23. DOI: 10.1017/S0007123408000409
5. Mamba E., Wonyra K. O., Evlo K. Regional (economic) integration, political stability uncertainty and (intra-African) exports. *Economic Systems.* 2024. Vol. 61. Article 101266. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2024.101266>
6. Haftel Y. Z., Nadel B. Economic crises and the survival of international organizations. *Rev Int Organ.* 2024. № 19. P. 665–690. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11558-024-09549-0>
7. Nolte D. From the summits to the plains: The crisis of Latin American regionalism. *Latin American Policy.* 2021. Vol. 12. № 1. P. 181–192. DOI: <https://doi.org/10.1111/lamp.12215>
8. Briceño-Ruiz J. Democratic crises in Latin America and the responses of regional institutions: An evaluation of the case of the OAS. In D. Katsikas, M. A. Del Tedesco Lins, & A. Ribeiro Hoffmann (Eds.). *Finance, growth and democracy: Connections and challenges in Europe and Latin America in the era of permacrisis* (pp. 33–50). Springer, 2024. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-68475-3_3
9. Debre M. J., Dijkstra H. Institutional design for a post-liberal order: why some international organizations live longer than others. *European Journal of International Relations.* 2020. Vol 27. № 1. P. 565–582. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066120962183>
10. Khan M. N. Assessing the impact of geopolitical crises on global financial markets: Insights from the novel TVP-VAR model. *Journal of Economic Integration.* 2025. Vol. 40. № 1. P. 29–52. DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.2024037>
11. Vuong N. B., Suzuki Y. Economic integration and financial inclusion: Evidence from middle-income countries. *Journal of Economic Integration.* 2025. Vol. 40. № 1. P. 53–70. DOI: <https://doi.org/10.11130/jei.202404>
12. Thangavelu S. M., Urata S., Narjoko D. The post COVID-19 and RCEP: Pandemic recovery in East Asia. *Economic Research Institute for ASEAN and East Asia.* 2022. URL: <https://www.eria.org/publications/the-post-covid-19-and-rcep-pandemic-recovery-in-east-asia/> (date of access: 29.03.2025).
13. Zhang W., Cao S., Zhang X., Qu X. COVID-19 and stock market performance: Evidence from the RCEP countries. *International Review of Economics & Finance.* 2023. Vol. 83. P. 717–735. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2022.10.013>
14. Tang H., Long S., Chen Y. AGI RCEP Trade Tracker reveals four facts. *Asia Global Institute: website.* 2024. URL: <https://www.asiaglobalinstitute.hku.hk/news-post/rcep-trade-tracker-reveals-four-facts-about-rcep> (date of access: 29.03.2025).
15. Itakura K. Impact of the Regional Comprehensive Economic Partnership: A Global Computable General Equilibrium Simulation. In F. Kimura, S. Thangavelu, & D. Narjoko (Eds.). *RCEP: Implications, Challenges, and Future Growth of East Asia and ASEAN* (pp.111–140). Jakarta: ERIA, 2022. URL: https://www.eria.org/uploads/media/Books/2022-RCEP-Book1/9_Ch.5-Impact-of-RCEP.pdf (date of access: 29.03.2025).
16. United Nations Conference on Trade and Development. Impact of the COVID-19 pandemic on trade and development: Lessons learned (UNCTAD/OSG/2022/1). Geneva: United Nations. 2022. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/osg2022d1_en.pdf (date of access: 29.03.2025).
17. Asian Economic Integration Report 2025: Advancing digital and environmental cooperation. *Asia Regional Integration Center: website.* 2025. URL: <https://aric.adb.org/aeir2025> (date of access: 29.03.2025).